

(Ne)uslišana ljubav u hrvatskoj pastorali

Zlomislić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:376394>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**



Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Mađarskog jezika i
književnosti

Matea Zlomislíć

(Ne)uslišana ljubav u hrvatskoj pastorali

Završni rad

Mentor: Prof. dr. sc. Zlata Šundalić

Osijek, 2014.

SADRŽAJ

| | |
|---|----|
| 1. UVOD | 4 |
| 2. O RAZDOBLJU I AUTORIMA | 5 |
| 2.1. RENESANSA I PASTORALA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI | 5 |
| 2.2. ŽIVOT I KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO MARINA DRŽIĆA | 7 |
| 2.3. O DRŽIĆEVOJ <i>TIRENI</i> | 8 |
| 2.4. ŽIVOT I STVARALAŠTVO NIKOLE NALJEŠKOVIĆA | 9 |
| 2.5. <i>KOMEDIJE</i> NIKOLE NALJEŠKOVIĆA | 10 |
| 3. O ČEMU GOVORE ANALIZIRANA DJELA..... | 11 |
| 3.1. <i>TIRENA</i> | 11 |
| 3.2. <i>KOMEDIJA I.</i> | 16 |
| 4. USPOREDBA <i>TIRENE</i> I <i>KOMEDIJE I.</i> | 18 |
| 4.1. USPOREDBA LJUBAVNIKA LJUBMIRA I RADATA | 20 |
| 4.2. VILA U PASTORALI | 21 |
| 4.3. AKTUALNOST RADNJE DVIJU PASTORALA | 23 |
| 5. ZAKLJUČAK..... | 24 |
| 6. LITERATURA..... | 25 |

SAŽETAK

U završnom radu pod naslovom *(Ne)uslišana ljubav u hrvatskoj pastorali* središnji su predmet bavljenja dvije pastore iz 16. stoljeća. Uspoređuju se *Tirena* Marina Držića i *Komedija I.* Nikole Nalješkovića i to u odnosu na njihovu centralnu temu, a to je ljubav. Navedena će tema biti promatrana u kontekstu vremena u kojemu su djela nastala, bit će opisano razdoblje renesanse kao i književni rad dvojice interpretiranih autora. U radu će biti parafraziran i sadržaj obiju pastore kako bi se ljubavne intrige lakše mogle smjestiti u kontekst cijele radnje. Rad će se temeljiti na promatranju odnosa vile i pastira u navedenim djelima te razvoju njihovog ljubavnog odnosa. Usporedba će najviše biti usmjerena na glavne likove, odnosno na „ljubavnike“ u djelu, i to tako što će se prvo usporediti muški likovi, odnosno pastiri, a zatim vile. Osim toga ispitat će se i aktualnost radnje dviju pastore.

KLJUČNE RIJEČI: renesansa, pastore, M. Držić, N. Nalješković, ljubav, pastir, vila

1. UVOD

Cilj je završnog rada opisati tijek ljubavnih intriga u hrvatskoj pastoralima kroz djelo Marina Držića *Tirena* i kroz *Komediju I.* Nikole Nalješkovića. Kako bi se što bolje prikazali ljubavni zapleti u središtu rada bit će interpretacija glavnih likova u navedenim pastoralima. Naravno, radnja će biti promatrana u odnosu na vrijeme u kojemu je nastala i u obzir će se uzeti i sami autori te njihovo stvaralaštvo i osobnost. Je li za hrvatsku pastoralu karakteristična uslišana ili neuslišana ljubav - otkrit će se tijekom rada.

2. O RAZDOBLJU I AUTORIMA

2.1. RENESANSA I PASTORALA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Kako bi se radnja i odnos između „ljubavnika“ mogla bolje razumjeti, važno ih je promatrati u razdoblju u kojemu su djela pisana te u kontekstu žanra kojim se opisuju. Riječ je o razdoblju renesanse i žanru pastorale.

Renesansa se najprije počinje razvijati u Italiji, tako da nije neobično što se kod nas najprije počinje javljati u Dalmaciji. Geografska udaljenost, odnosno blizina Italiji omogućavala je upoznavanje, proučavanje te oponašanje talijanskih renesansnih književnika i njihovih djela. O ovome govori i Bogišić: *Renesansni splet iz Italije razlio se poput vala o naše hridi, rasprsnuo se i oplodio naše škrape i doline.* (Bogišić, 1968:9) Značajni pisci se u Hrvatskoj tako najprije javljaju upravo na ovim područjima (neki od njih su: Marko Marulić, Petar Zoranić, Petar Hektorović, Marin Držić, Šiško Menčetić, Mavro Vetranović, itd.) Važno je napomenuti da riječ renesansa dolazi od franc. *la renaissance* što znači ponovno buđenje, preporod. Sama nam riječ govori o velikim promjenama koje se u ovom razdoblju događaju u odnosu na srednji vijek. U središtu više nisu crkvene i nabožne teme, već dolazi do isticanja klasičnih vrijednosti te sve većeg zanimanja za ono što je zemaljsko, ljudsko (ovakve ideje, doduše, renesansa preuzima iz razdoblja koje joj je prethodilo, iz humanizma). Renesansna književnost na narodnom jeziku najljepše je procvatila upravo u Dubrovniku (Vodnik, 1913:69), on ima najviše preduvjeta da postane znatnim kulturnim središtem na hrvatskoj obali (Kombol, 1945:60). Dubrovnik je rodni grad naših najpoznatijih i najplodnijih renesansnih pisaca među kojima su i Marin Držić i Nikola Nalješković o kojima će u daljnjem radu biti više riječi. U tom gradu sve više je rasla želja za znanjem i višim naucima, zbog čega je upravo on kolijevka hrvatske renesanse. (Vodnik, 1913:71) Prilike su u Dalmaciji bile teže, a o njima pišu Kombol i Franičević. Dubrovnik se prema Kombolu i Vodniku se razvio u aristokratsku, patricijsku republiku. (Kombol, 1945:61; Vodnik, 1913:71) U prvom redu, hrvatsku književnost na mnogo viši stupanj od dotadašnjeg, dižu u Šibeniku Juraj Šižgorić, u Splitu latinski i hrvatski pisac Marko Marulić, a u Dubrovniku humanist Ilija Crijević i hrvatski pjesnici Šiško Menčetić i Džore Držić (Kombol, 1961:60) te tako dobivaju dosta bogatu renesansnu književnost. Čakavski jezik u 15. stoljeću ima toliki ugled da će utjecati na prve dubrovačke pjesnike. (Kombol, 1945:48) Pojavom renesanse u književnost se (u 15. i 16. st.) ponovno vraća i stari oblik pastorale. Što se tiče žanrovske zastupljenosti u

hrvatskoj renesansnoj književnosti postoje sljedeći epski žanrovi: biblijsko-vergilijevski ep, povijesno-vergilijevski ep, povijesno-kronički spjev, alegorijsko-peregrinacijski spjev, stihovna ljubavna pripovijetka, putopisni spjev, opisno-narativne pjesme, pastoralno-idilični roman te kraće epske pjesme. Proze, osim scenske, u to vrijeme ima vrlo malo. Najveće i najvrijednije su Zoranićeve *Planine* koje u današnjem smislu nisu roman nego svojevrsan putopis i neka vrsta pastore. Od scenskih djela najstarija su prikazanja koja se postupno razvijaju iz crkvenih, pasionskih obreda. Začetke pastirske igre nalazimo kod Džore Držića, a pisao ih je i Mavro Vetranović. Drama (komedija, plautovka, erudita i držićevska) najveći je domet hrvatske renesansne književnosti. (Franičević,Švelec,Bogišić,1974:7-27). Najproširenije su ipak dramske vrste od kojih osobito komedija i tragedija te pastore. Renesansne se komedije pišu po uzoru na antičku komediju, odnosno Plauta i Terencija, te preuzimaju tipove likova poput škrtoga starca, hvalisavoga vojnika, lukavoga sluga, i dr. Pastore su omiljene u doba poklada i na pirovima, pišu ih uz Marina Držića i Džore Držić, Nikola Nalješković i Dominko Zlatarić (<http://hrvatskijezik.eu/hrvatska-renesansa>). Mnogi književnici ponovno počinju koristiti pastoralne elemente i vraćati priču u *locus amoenus*. Značajan korak u razvoju hrvatske pastore predstavlja Nikola Nalješković. *Sa svoje četiri pastirske igre uzorak je onog pastoralnog puta koji označava sve izrazitije udaljavanje od prvotne pastoralne čistoće i idiličnosti*. (Bogišić, 1989:62) Bogišić, dakle, govori kako se Nalješković koristio vizijom pastoralno-konvencionalnog prostora, Dubravom u kojoj žive satiri, vile i pastiri, ali je umjesto isključivo ljubavno-idiličnih susreta oblikovao pastore običnijih i jasnom alegorijom osmišljenih sadržaja. U pastore unosi i racionalno-realističke tonove, a mjestimično i parodiju. Držić je dobro shvatio veliku popularnost pastore, pridavao joj je jednako veliku važnost kao i komediji te je cijelo vrijeme svog aktivnog književnog djelovanja istodobno pisao komedije i pastirske igre. Veliku je važnost pridavao izvanjskim, predstavljачkim elementima te je tako svoje pastore podijelio na činove i organizirao kao prave i razvijene dramske igre. *Tirena* i *Grižula* imaju pet činova, kao i *Dundo Maroje* i *Skup*, a *Venera* i *Adon* pet scena. Veliku je pažnju pridavao dijelovima plesa, sviranja i pjevanja, što je vidljivo u didaskalijama kada naglašava da se *sviri, poje i tanca*. Pri pisanju pastore uvelike je iskoristio svoje literarno i književno iskustvo uklopivši temeljito poznavanje talijanske književne situacije i književno-pjesničko stanje u Dubrovniku uz svoj osobni stvaralački poticaj te stvorio djela izrazite osobnosti i novih struktura. Za razliku od tadašnjih talijanskih pastore u kojima se na sceni ispreplitalo nekoliko pastirskih ljubavi, Držić u središte stavlja jedan lik i oko njega organizira sve susrete. (Bogišić, 1989:67-69)

Važno je naglasiti kako Držić nije prvi dubrovački autor pastorala, jer je on samo dodao svoj poseban dodatak u već postavljene temelje dubrovačke pastorale. Prije Držića pastorala u Dubrovniku prošla je put koji možemo označiti trima etapama. Predstavnik prve etape je Džore Držić sa svojim djelom *Radmio i Ljubmir*, zatim nositelj druge etape je Mavro Vetranović koji u mnoga svoja djela unosi pastoralne scene, a za treću etapu zaslužan je Nikola Nalješković. (Bogišić, 1968:189) Držić je svojim pastoralama želio publici dočarati svijet u kojem žive, odnosno prikazati im njihovo vlastito ponašanje i životnu svakodnevicu. Vrlo vjerno je skicirao ljudsku narav i sliku života, osobito u Dubrovniku, čime želi utjecati na ljude i potaknuti u njima preokret. (Bogišić, 1989:70)

2.2. ŽIVOT I KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO MARINA DRŽIĆA

Marin Držić najveća je dubrovačka književna osobnost u XVI. stoljeću. Rođen je u Dubrovniku vjerojatno 1508. godine. Iza sebe ostavio je dvadesetak pjesama, vjerojatno iz mlađe dobi, ali njegova je veličina u drami, gdje se pjesnikova osobnost, a poznato je da je bio šaljivdija, mogla bolje izraziti. Nadimak mu je bio Vidra, upravo zbog vedre i vragolaste naravi. Bio je sin Marina, brata don Džora Držića, a majka mu bila Anuhla, iz porodice Cotrugli. Pjesnikova braća bavila su se trgovačkim poslovima. Marin je bio najmlađi i odlučio je život posvetiti obrazovanju. Školovao se u različitim gradovima, a osobito na sveučilištu u Sieni, gdje je bio rektor sveučilišta. (Vodnik, 1913:155) Držićeva obitelj bila je nekada veoma imućna, međutim u njegovo vrijeme taj se status gubio. On je u ranim danima bio predodređen za svećeničko zvanje te je već kao osamnaestogodišnjak postao rektor Crkve Svih Svetih u Dubrovniku. Kao svećenik bio je prisiljen obavljati različite poslove, jer su tada i svećenici bili kategorizirani u društvu, a on je pripadao onoj nižoj, potlačenoj skupini. Upravo takvo stanje društva stvara u njemu otpor prema dubrovačkoj vlasteli što kasnije na humorističan način prenosi u svoja djela. (Kombol, 1945:141)

Držićeve početke stvaralaštva, prije odlaska u Italiju, predstavlja mala zbirka ljubavnih pjesama zajedno s *Tirenom*, *Venerom* i *Stancem*. To je vrijeme u kojem Držić još nije formirao osobni stil, nego se oslanja na svoje uzore, strica Džoru Držića i Šiška Menčetića, koje uzvisuje i slavi u prologu *Tirene*. Boravkom u Sieni, gradu bogatog kazališnog života, Držić otkriva svoje do tada skrivene sposobnosti i počinje se baviti pisanjem pokladnih drama koje su izvodile dramske družine. *Družina od Bizara* izvodila je Držićevu tragediju *Hekuba*, dok su vrlo poznate družine

Pomet-družina, Garzarija i Njarnjasi izvodile ostale Držićeve komedije. Sačuvano je jedanaest Držićevih drama, ali se smatra da ih je još nekoliko izgubljeno. Iako je Držić stvarao u maloj i intimnoj sredini, njegov put do slave nije bio gladak. Već je pri prvom izvođenju *Tirene* optužen za potkradanje Vetranovića na što je on vrlo živahno reagirao i na kraju se ispostavilo da su njegova prorokovanja bila istinita. Ime mu je ostalo zapamćeno i još je čitavo desetljeće Dubrovčane uveseljavao svojim komadima, osobito pastirskim igrama. (Kombol, 1945: 144)

2.3 O DRŽIĆEVOJ TIRENI

Tirena je drama u pet činova pisana dvostruko rimovanim dvanaesticima. Samo na jednom mjestu Držić se koristi osmeračkim katrenama i to u osmom prizoru četvrtoga čina. Drama sadrži 1690 sihova. Žanrovski se imenovala na različite načine od kojih su najčešći: seoska ekloga, pastirsko-seljačka igra, pastorala, pastoralna komedija. Držić je uvijek naziva komedijom. *Tirena* je najstarija sačuvana Držićeva drama koja je prvi puta izvedena 1548. godine pred Kneževim dvorom, ali je bura prekinula njezinu izvedbu te je tri godine kasnije izvedena na piru Vlaha Nikolina Držića i Marije Sinčićević Allegretti. Sam Držić opjevava neuspjelo prikazivanje *Tirene*:

Ma vjetri ne daše ništa čuti ,brate moj,

Sjever otud dmaše usiono tolikoj,

Da srca pucahu od studeni i mraza,

Ter ljudi bježahu smrtnoga poraza.

Upravo zbog toga postoje dva prologa *Tirene*. Koliko je poznato, došlo je do samo jedne „reprize“ *Tirene*, na piru Vlaha Držića. Prvi puta ova drama je objavljena 1551. godine u Veneciji u tiskari Andree Arrivabenea. U drami se javljaju dvije skupine likova: jedni pripadaju mitološko-pastoralnom svijetu (*Tirena*, pastir Ljubmir, Radmio i Ljubenko, Kupido i tri satira), a drugi svijetu vlaha (Radat, Miljenko, Dragić vlah, Dragić dijete, Stojna, Vučeta, Obrad), dok posebno mjesto pripada starom Remeti. Djelu prethodi prolog koji, za razliku od do tada tipičnih monoloških izvedbi, iznose ga dva lika, Vučeta i Obrad slaveći grad Dubrovnik. (Fališevac,

2009:803). Već nakon prve izvedbe drama je kritizirana i Držić je optužen za plagijat. Do danas nije dokazano tko je pokrenuo tu optužbu te postoje nagađanja da je to učinio u ovom radu spominjani Nikola Nalješković, jer se ta dva autora međusobno ne spominju u prolozima i djelima iako su stvarali u istom razdoblju i pisali djela vrlo slične žanrovske određenosti. S druge strane postoje nagađanja da su to učinili mladi vlastelini koji su mogli biti ljubomorni na Držićev rad i na Vetranovićevu naklonost Držiću. Zbog nedostatka pisanih izvora ova problematika ostaje otvorena i neriješena. (Šutalo, 2009:147) Držić je ovom dramom uspio gledateljima prenijeti poruku prema kojoj ih upozorava da se nemir kazališta lako može preseliti u njihov grad i ljudske duše. Zanimljiva je činjenica kako *Tirena* ne završava ni jednim ženidbenim spojem, scena ostaje pusta i depresivna što upravo potiče gledatelje na razmišljanje i promjenu. (Novak,1997:380)

2.4 ŽIVOT I STVARALAŠTVO NIKOLE NALJEŠKOVIĆA

Nikola Nalješković bio je pjesnik i komediograf te jedna od najmarkantnijih figura 16. stoljeća. Svoje farse i pastirske igre pisao je prije Marina Držića. Ponajviše se istaknuo kao pjesnik toga vremena stoga su mu i drugi pjesnici pjevali pohvalnice i smatrali ga učiteljem u pjesničkom poslu, međutim danas se njegov pjesnički rad ne promatra na visokoj razini. Prema kritičarima Nalješković je zadovoljio književni ukus epohe u kojoj je stvarao, no nije znao stvoriti nešto novo i veliko, ali je osjetio što je zanimljivo i time se istaknuo. Nikola Nalješković cijenio je i pratio rad Nikše Ranjine te ga četiri puta pozdravio prigodnom poslanicom. Nalješković se prvo okušao u trgovačkom poslu, no nakon neuspjeha opredijelio se za poeziju i znanost zbog čega je bio smatran nesposobnim i manje vrijednim u obiteljskim krugovima što je uzrokovalo osjećaj odbačenosti koji se može uočiti u njegovim djelima. Osim toga, na njegov rad utjecala je velika i nesretna ljubav, naime napustila ga je zaručnica, a uz to je tijekom cijelog života imao financijskih problema te je zbog svega toga u svojim djelima često isticao vlastitu nesreću. Prema kronološkim proučavanjima Nalješković je u Dubrovniku nastavio rad Vetranovića, a pripremio teren Držiću.

Gotovo sav njegov književni opus pripada mlađim danima njegova života jer se kasnije bavio drugim znanstvenim poslovima, osobito matematikom i astronomijom. U komedijama je na scenu iznosio pojedinosti iz dubrovačke svakodnevice te je često slavio svoj grad, slobodu i red u njemu i prvi je koji je pisao farse iz dubrovačkog života.

Njegov lirski i dramski opus žanrovski je raznolik. U ljubavnom kanconijeru, pod naslovom *Pjesni ljuvene*, u oko 180 pjesama prepliću se refleksivnost, melankolija, ljubavna bol i pesimizam. Pisao je Nalješković i maskeratu koja se iz okvira tradicije pokladnih prigodnica izdvaja dvosmislenom pokladnom erotičnošću odražavajući veselo renesansno karnevalsko ozračje. Osim toga, autor je i velikog broja pjesničkih poslanica i epistola koje su bile upućene obitelji i prijateljima od Zadra do Dubrovnika. Nikola Nalješković estetički vrijedno mjesto danas zaslužuje žanrovskom raznolikošću svojeg opusa u kojem se smjenjuju paradigme srednjovjekovne, renesansne i marinističke poetike. (Nemec, 2000:520) *Uspomena na Nalješkovića živjela je u Dubrovniku i u kasnijim vremenima. O tome rječito govore i rukopisi – prijepisi njegovih djela koji su u ogromnoj većini novijeg datuma.* (Bogišić, 1965: 7) Kao što je već spomenuto, Nikola Nalješković nikada u svojim djelima i pohvalama nije spominjao Marina Držića te postoje i polemike i pretpostavke o tome da ga je upravo on optužio za plagijat *Tirene*.

2.5 KOMEDIJE NIKOLE NALJEŠKOVIĆA

Na mnoge je tekstove starije hrvatske književnosti velik utjecaj ostavila talijanska književnost što je uočljivo i u Nalješkovićevim komedijama. Da je na Nalješkovićeve Komedije utjecala talijanska književnost potvrđuje njihova sažetost što je nastalo pod utjecajem talijanskih, tada popularnih intermedija, kratkih međučinova. Osim toga u njegovim komedijama pojavljuje se simetričan broj likova, četiri vile i četiri pastira u *Komediji I* te tri vile i tri pastira u *Komediji II* što je također karakteristika talijanske književnosti. Uz to za talijanske intermedije karakteristične su i pjesma i ples vila i pastira te oskudnost i nespretnost didaskalija i komika što je sve uočljivo i u Nalješkovićevim komedijama. Međuigre ili intermedije koje su ostavile veliki utjecaj na Nalješkovićeve komedije bile su popularne tijekom čitavog 16. stoljeća, a kasnije su se utopile u pastoralno-mitološku scenu. (Mrdeža Antonina, 2005:197)

Kad se govori o Nalješkovićevim dramskim djelima, misli se na njegovih sedam komedija. Njihova žanrovska klasifikacija je pomalo nejasna, jer svaki od povjesničara hrvatske književnosti donosi ponešto drugačiji osvrt na žanrovsko određenje Nalješkovićevih komedija. *Od sedam scenskih djela koje Nalješković naziva „komedijama“ samo je jedna „prava“ komedija. Ostalo su pastirske igre i farse.* (Franičević, 1983: 431) Pastirska se igra pojavljuje kod Nalješkovića kao nedramatična lirski scena u gotovo konvencionalnim oblicima, sasvim u stilu dramskih ekloga, kakve su se pisale prije Tassova *Aminte*. (Kombol, 1945: 148)

Nalješković je napisao četiri dramske ekloge, sve u stihovima, a bez naslova, i tri komedije, također u stihovima i bezimene. (Vodnik, 1913: 160) Kada su komedije dobile taj naziv također je sporno: *Tiskati nije htio ni sedam dramskih tekstova koji nemaju naslova, pa su poslije bili naslovljeni rednim brojevima s ponešto nepreciznom žanrovskom oznakom komedije.* (Novak, 1997: 353) Bogišić kaže da su taj naziv dobile u rukopisima: *Ne iznenađuje stoga saznanje da se Nalješkovićeve pastirske igre već u rukopisima nazivaju komedijama.* (Bogišić, 1989: 62)

Nalješković svoja dramska djela smješta u pastoralno-konvencionalni prostor, dubravu u kojoj žive pastiri, vile i satiri, ali je umjesto pastoralnih ljubavnih idila oblikovao pastoralu običnijih sadržaja i jasnije alegorije. Pored toga Nalješković veliku pažnju pridaje izvanjskim formalno scensko-zabavljачkim aspektima igre. (Bogišić, 1989: 62) Dalje se stavlja još veći naglasak na zabavljачki karakter Nalješkovićeve igara: *Nalješković je u svojim igrama znatnu pažnju posvetio plošno-zabavljачkom predstavljačkom aspektu svojih scena. U tom smislu svoje igre obogatio je pjevanjem, sviranjem i plesom.* (Bogišić, 1989: 64) Na to se osvrće i Franičević: *Začinjanje i ples, i uopće vizuelni efekti, bili su važan scenski element svih tih igara.* (Franičević, 1983: 432) Još o Nalješkovićeve komedijama nam donosi Novak: *Sve su Nalješkovićeve komedije napisane dvostrukorimovanim dvanaestercima, s vrlo karakterističnim kratkim rimovanim riječima.(...) Nalješkovićev je teatar svojom raznovrsnošću, vrlo vještijem korištenjem stiha, velikim piščevim osjećajem za inovacije te obiljem ponuđenih situacija i likova, najvažniji korporativni doseg hrvatskog teatra u prvoj polovici 16. stoljeća.* (Novak, 1997: 366), te Franičević: *„Nalješković osim opscenih elemenata u svoje „komedije“ unosi i neke životne situacije iz ondašnjeg Dubrovnika i tako postaje prethodnikom velikoga komediografa Marina Držića. Vjerojatno bi, da se nije našao u sjeni između Vetranovića i Držića, bio zauzeo uglednije mjesto u povijesti hrvatske književnosti.“*

3. O ČEMU GOVORE ANALIZIRANA DJELA

3.1. TIRENA

Prije svega važno je napomenuti da je Držić *Tirenu* napisao uz posvetu Svitlomu i uzvišenomu vlastelinu Maru Makulji Puciću te napominje kako bi svatko trebao pročitati to djelo.

Tirena počinje prologom u kojemu Vučeta optužuje Obrada kako mu je ukrao koze i počastio družinu na što on odgovara da bi to opet učinio. Međutim, njihov razgovor brzo prelazi na drugu

temu gdje Vučeta pita Obrada kako mu je u Dubrovniku i tu započinje dijalog slavljenja i uzdizanja Dubrovnika:

*Gizdav si naime, Dubrovniče slavni,
danu si ti svime na vidjenje spravni.
Diči se tve bitje nebeskim dari svim
kakono prolitje cvijetjem razlicim;
viđu te u goju pokojnogdi stojiš,
i jak bubreg u loju gdi se lijepo toviš (15-20)¹*

Također u prologu Držić spominje i sebe kao dječaka kojemu su vile dale čast da proslavlja Dubrovnik te hvali svoje uzore Džoru Držića i Šiška Menčetića. Prvi čin počinje razgovorom pastira Ljubenka i Radmila koji su zabrinuti za Ljubmira koji je zaljubljen u vilu Tirenu. Boje se da će iz očaja počinuti samoubojstvo. Vila Tirena odlazeći u lov začuje očajnog Ljubmira kako tuguje :

*Suze već nisu ovoj što livam niz obraz,
suzama nepokoj oblahša koji čas,
a suze zadosti ne biše odvratit
od srca gorkosti ni boles zlu skratit! (257-260)*

Vila mu se skrivena javlja i pokušava ga odgovoriti od ubojstva, a Ljubmir je moli da mu se smiluje i primi ga za slugu. Iako je Dijana svoje vile učila mržnji prema muškarcima, Tirena pristaje Ljubmiru dati svoju ljubav, ali ih tada prekida zli Satir koji pokušava zgrabiti Tirenu, ali ona pobjegne u goru, a Ljubmir kreće u lov na Satira. U drugom činu pojavljuje se Vlašić Miljenko koji je također zaljubljen u vilu, izgubio je mir u srcu i krenuo u potragu za njom, a ona nestaje skočivši u kladenac. Miljenko je očajnički traži u vodi i doziva te tada dolazi Radat koji

¹ Citirano prema Držić, Marin, 1979. *Tirena*, u: *Djela*, priredio Frano Čale, Zagreb.

Sve citate iz navedenog djela u završnom radu donosim tako da na kraju citata u zagradu stavljam broj koji se odnosi na citirane stihove.

grdi Miljenka zbog njegova ponašanja na što mu on objašnjava kako nije kriv jer je njegova ljubav prema prekrasnoj vili prevelika. Radat ga ne može gledati takva i odlazi uz monolog u kojem prezire ljubav i ljude koji si takvo što dopuštaju:

*Njeka je vražja bijes u ljudi udrila,
ter im je prem svu svijes i pamet odnila.
Kad trbuh pun čuju, pjani i obijesni
plaču i tuguju kroz njeke ljubezni;
na ljubav tuže se i lasni uzdišu (621-625)*

Radnja se nastavlja razgovorom Radata i Miljenkove majke Stojne koja traži sina te nakon što joj Radat prepriča što mu se dogodilo, razljuti se jer je ostavio stado u gori koje će vukovi napasti. Odlaze do Miljenka koji još uvijek u vodi doziva vilu i govori majci kako više nije isti te moli vilu da se otkrije kako bi je majka i Radat vidjeli:

*Jedna vil od gore, ke ures izbrani
izrijet se ne more, srdačce me zani!
Nje lipos dobiva sve ine liposti,
sunačcu odsiva nje obraz svitlosti!
Oči me nikadar ne mogu viditi,
gospoje, ljepšu stvar od tebe na sviti.
Diklice, izidi, dosta si noril
da te Radat vidi i majka mâ mila! (693-700)*

Majka mu govori da se okani te vile i izabere najljepšu kmetkinju jer vile nisu ni za što. S druge strane Radat smatra da Miljenku mogu pomoći samo batine i nakon tih riječi Miljenko se uplaši i pobjegne u goru. Stojna odlazi po ostalu čeljad kako bi išli tražiti Miljenka dok Radat odmah

kreće u potragu za njim. Treći čin počinje Miljenkovom jadikovkom o tome kako ga ni majka više ne razumije, a niti Radat i kako su oni stari i ne razumiju što je ljubav. Tada se pojavljuje Ljubmir koji je u istoj situaciji, jer mu je Satir uništio svu njegovu radost. Ljubmir odlazi i na sceni se pojavljuje Radat koji i dalje prezire ljubav koja ljude stavlja na takve muke te uz to prezire Kupida koji svojom strijelom pogađa ljude. Radat zaspi i dolazi Kupido koji se želi osvetiti Radatu, pogađa ga svojom strijelom i govori:

Radate, i ti sad svjedoči na sviti

u srcu što je jadjuveni trpiti,

i što je moja moć na zemlji i na nebi,

ka vrha može doć svakomu i tebi.

Sada se oholi i tolik razum tvoj

sad ljubavi odoli, inako rob si moj.

Tirene, lijepo vil, lipotom striljam te,

u vječni plač i cvil za njome stavljam te. (1053-1060)

Radat se budi zbunjen, ne raspoznaje san od jave i zaljubljen je u Tirenu. Pojavljuju se Vučeta, Obrad i Dragić te tražeći Miljenka susretnu Radata i iznenađeni su njegovim ponašanjem, on im kaže da mu ne uzimaju za zlo te objašnjava kako nije on kriv nego Kupido. Mladići ga kore i preziru jer ne mogu shvatiti da si jedan starac takvo što može dopustiti. Uvidjevši da se u gori čudne stvari događaju mladići preplašeni odlaze kako se i njima nešto slično ne bi dogodilo.

U četvrtom činu razgovaraju Radat i sin mu Dragić koji ga moli da se vrati kući jer je majka tužna, no Radat mu govori kako on više nije isti i neka to prenese i majci i neka joj kaže kako joj sve ostavlja i odlazi tražiti vilu Tirenu. Dječak je ljut na Kupida jer je to učinio njegovu ocu, želi mu se osvetiti. Kupido želi pokazati Dragiću da se ne smije šaliti s ljubavlju te i njega pogodi strjelicom čime ga stavlja na ljubavne muke. Dragić sretno vili Tirenu, čudi se njenoj ljepoti, a ona se prema njemu odnosi poput starije sestre i poklanja mu jabuku te mu govori kako će se vratiti. Dolazi Radat i sin mu prepričava susret s vilom i opisuje svoje ljubavne muke:

Mila ti biješe, slavna t' se viđaše,

gizdavo t' idiješe, sunačcem sva sjaše.

Voh, ćaća, i meni nje obraz sunčani,

prilike komu nî, srdačce, jaoh, rani.

I ako opet doć ne bude, ja ću t' rit,

skoro će bijedan oć tvoj Dragić ovi svit (1320-1325)

Tada se pojavljuje Satir koji traži Tirenu, susreće Ljubmira i dolazi do sukoba u kojem Satir udari stijenom Ljubmira i on padne kao mrtav. Dolazi Tirena i prezire Satira, oplakuje Ljubmira i želi umrijeti kako bi bila s njim.

U petom, posljednjem, činu Ljubmir dođe k sebi i vidi blijedu Tirenu, želi se ubiti, no Radmio i Ljubenko ga sprječavaju u tom naumu. On im ispriča što se dogodilo i oni pozivaju Remetu, svi zajedno mole Nebesa da Ljubmiru vrate Tirenu, a ostalima mir u srcu. Kao zavjetnu žrtvu Ljubmir daje svoje srce, Radmio liru, a Ljubenko svoje pjesme. Glas s nebesa im javlja kako su žrtveni darovi primljeni i vraća Tireni dušu te ona oživi. Tada dolazi Miljenko, izjavljuje ljubav Tireni na što ga Ljubmir napada i ostali mu se pridruže, nastaje kaos koji smiruje Tirenin glas iz gore.

Ljuveni pastiri, izbrana mladosti,

i vi svi satiri, planinska radosti,

vaj, što toj činite? Hoće li razum toj,

ali bojem mnite u gori steć pokoj?

Čovječe, što s mirom bez boja mož' imat,

nikada s nemirom ne imaš toj iskat.(1635-1640)

Vila daje obećanje da će pastirima dati razum i znanje, Satirima pamet, um i ljudsko spoznanje te svakom po jednu sestricu vilu, a za uzvrat želi samo dragog joj Ljubmira i mir u među njima. Svi pristaju na primirje i završavaju slavljenjem i plesom. Na koncu se Kupido svima obrati.

3.2 KOMEDIJA I.

Komedija I. započinje prologom u kojemu je radnja najavljena i ukratko prepričana a kazivač prologa moli publiku da stane pokraj kako bi na scenu mogli stupiti glumci.

Na sceni se pojavljuju vile i pastiri opjevavajući lug stihovima:

Vazda je proletje u njemu, nije zima,

Razliko er cvijetje po sebi svud ima.

U njemu tuj vode po bistrijeh kladencijeh,

Tuj tance vil vode pod sjeni u vijencijeh. (27-30)²

Prva vila zaljubljena je u pastira Radata te laže svojim prijateljicama kako bi ga mogla otići sama potražiti. Naime, vila je prethodnog dana srela navedenog pastira, no nisu uspjeli razgovarati. Radat izjavljuje ljubav vili i kaže kako želi biti njen rob, no ona ga odbija objasnivši mu da ga nema čime platiti. Radat tada otvara srce vili i govori joj kako nije svoj od kada ju je prvi put ugledao i moli je da ga uzme za roba jer će joj vjerno služiti. Vila odlazi i ostavlja Radata te se u tom trenutku pojavljuje i Ljubmir koji je krenuo u lov i sluša Radatove jadikovke.

Je li gde itkor sad, rad ti bih, jaoh, znati,

Ovako žestok jad i tugu tko pati,

Ka me je skončala take cić bolesti

Da me će domala do smrti dovesti? (202-205)

Tada si Radat odluči oduzeti život zbog velikog bola koji mu je prouzrokovala neuzvrćena ljubav i sve to prisluškuje Ljubmir koji ga pokušava spriječiti objašnjavajući mu kako on nije jedini koji pati, no Radat ga uvjerava da je njegova patnja najveća te i dalje ostaje pri svojoj odluci. Ljubmir uviđa u kakvim je problemima Radat i shvaća kakvo je ljubav zlo i kakva ga je nesreća snašla. Pokušava ga uvjeriti da vila nije za njega jer uz nju neće imati što jesti zato što

² Nalješković, Nikola. 1873. *Komedija I*, u: *Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješkovića, Stari pisci hrvatski*, Knjiga 5, priredili Vatroslav Jagić i Gjuro Daničić, Zagreb.

Sve citate iz navedenog djela u završnom radu donosim tako da na kraju citata u zagradu stavljam broj citiranog/citiranih stihova.

vile ne znaju ni sir napraviti jer je njima samo do kola i plesa. Radata ni za to nije briga jer on samo želi služiti vili. Ljubmir odlazi jer Radat želi biti sam u svojoj nevolji. Dolazi starica koja čuje njegovo jaukanje te pomisli da ga boli zub i nudi mu pomoć. Radat joj objašnjava kako ga ne boli zub, nego pati zbog ljubavi i nudi joj tri krave i tri sira u zamjenu za lijek protiv ljubavi.

Starica mu govori kako mora otići u špilju u kojoj su vile. Objašnjava mu kako doći do tamo i što će sve na putu susresti te ga upozorava da ponese jedan čvrst štap. Isto tako mu govori da će taj put biti put znoja i krvi. Kada ga vila pusti u špilju on mora zapaliti lovorov list, nokat i zrnca brašna te izgovarati sljedeće riječi:

Kako ovo sada gori

Tako ona ka me mori

U ljubavi radi mene

Da goreći vazda vene

I da željno vazda tuži

Dokli se sa mnom združi (465-470)

Starica Radatu poželi sreću i odlazi. On se ipak odluči ubiti kada ga starica napušta i napiše nožem na zemlji:

Ovdi leži Radat ki nožem smrt priku

Sam sebi hotje dat za smirit vilu niku.

Ako je mlados tko ljubav poznao,

Recidjer za žalost: raj mu Bog duši dao!

A sada Bože ti primi duh tužni moj

I ovi grijeh prosti, molim te, vili mojoj. (520-525)

Radat se probode nožem, a u taj čas ga traži njegova vila tamo gdje mu je rekla da je čeka. Ona ga ugleda usnulog. Ubrzo vila uoči njegovu krvavu odjeću i natpis na zemlji te požali što ga nije primila kada joj je izjavio ljubav. Vila odluči istim nožem sebi oduzeti život kako bi ih položili zajedno u grob. Dolaze tri vile i pastiri te im tužna vila ispriča što se dogodilo i odvede ih do

mrtvog Radata. Pastiri sažalijevaju Radata, tužni su jer im je prijatelj i govore kako boljeg pastira od njega nema u lugu. Pastiri mole vile da ožive Radata. Vile ga pokušavaju oživjeti ružicom te vjeruju da će uspjeti ako se zaista radi o pravoj ljubavi. Stavljajući ružicu na ranu vila je izgovarala riječi:

Svemoži moj Bože, znam, slavna tvoja moć

Učinit da može duh opet ovdje doć,

Molim tve milost ovojzi da travi

Budeš dat kriposti i smrti lijek pravi. (637-640)

Radat se probudi što izazove iznenađenje i radost svih nazočnih. Vila mu s radošću izjavi ljubav i govori kako nije ni slutila da bi se mogao ubiti, samo ga je malo ostavila kako bi bila sigurna da je njegova ljubav prema njoj prava i da neće proći. Vile zaustave njihov razgovor i kažu kako je vrijeme da zahvale Bogu na radosti koju im daje te uz pjesmu uhvate svaka svog pastira pod ruku i izvedu kolo.

4. USPOREDBA *TIRENE* I *KOMEDIJE I.*

Budući da je Nalješkovićeva *Komedija I.* nastala prije Držićeve *Tirene* i da se Marin Držić, unatoč velikom štovanju rada Nikole Nalješkovića, ipak smatra znatno kvalitetnijim i značajnijim autorom toga razdoblja, ne iznenađuje činjenica da je, iako u mnogome vrlo slična, radnja komedije *Tirena* mnogo razvedenija i zanimljivija od one koju je donio Nikola Nalješković u svojoj *Komediji I.* Osim toga što je *Tirena* opširnija od Nalješkovićeve *Komedije I.*, ona je zanimljivija i po tome što je ljubavna intriga puno zamršenija. Naime, u Nalješkovićevoj *Komediji I.* ljubav se odvija između jednog pastira i jedne vile dok se u *Tireni* oko vile nalazi veći broj zaljubljenih pastira i satira što radnju čini napetijom i interesantnijom. Uz to, u *Tireni* se pojavljuje lik koji nije dio *Komedije I.*, a koji pokreće radnju. Riječ je o Kupidu koji svojim strjelicama likove stavlja na ljubavne muke i pretvara ih u „marionete“ vlastitih osjećaja. Osim toga što se imena nekih likova podudaraju, pa se u obje komedije spominje Radat i Ljubmir, iako im je uloga drugačija, postoje mnoge sličnosti i u samoj radnji što je potvrda toga da je Nalješković zbilja pripremao teren Držiću. Već u samom prologu možemo uočiti poveznicu, u *Tireni* se stihovima slavi Dubrovnik, a u *Komediji I.* Lug. Oba se mjesta opisuju pridjevom *gizdav*, pa tako Nalješković navodi: *Pravo bi gizdav ovi Lug da danas*

(29), a Držić stihove započinje: *Gizdav si naime, Dubrovniče slavni* (16). Isto tako oba hvalospjeva nastavljaju opisujući proljeće te je tako u lugu:

Vazda je proletje u njemu, nije zima,

Razliko er cvijetje po sebi svud ima. (30-31)

A Držić nastavlja stihovima:

Diči se tve bitje nebeskim dari svim

kakono prolitje cvijetjem razlicim (18-19)

Obje pohvale nastavljaju zazivanjem Boga i molbom za milost i mir u mjestima.

U obje komedije prologom se najavljuje radnja što je bilo uobičajeno u tom razdoblju.

Motiv smrti se pojavljuje u oba djela. Naime, Radat si u *Komediji I.* oduzima život jer ne može podnijeti bol koju mu je ljubav zadala, a njegova vila ugledavši ga mrtvog poželi učiniti isto.

Ova će smrt tvoja od moje uzrok biti

Er se ću ja rukom mojome ja ubiti

Sad ću od žalosti izeti ovi nož

Ter se ću ubosti njim istim i ja još (562-565)

Isto tako si Tirena, nakon što je ugledala ranjenog Ljubmira, želi oduzeti život što na kraju i učini. U oba dramska teksta susret vile i voljenog pastira, nakon što joj je izjavio ljubav, prekinut je što kasnije dovodi do uslozňjavanja radnje. Razlika je u tome što se u Nalješkovićevoj komediji taj susret prekida odlukom vile koja odlazi i iskušava ljubav pastira, a susret Tirene i voljenog joj Ljubmira prekida zli Satir. Razgranatost i kompliciranost radnje djela *Tirena* podsjeća na radnju popularnih sapunica, dok je jednostavna fabula s manjim brojem likova u *Komediji I.* mnogo jednostavnija za čitanje. Razlog zbog kojega Držić u tolikoj mjeri odstupa od radnje ostalih pastorala toga razdoblja možda stoji i u njegovoj izrazitoj živoj osobnosti koju je unio i u ovo djelo te ga ispunio brojnim zapletima. Radnju *Tirene* razrješava starac Remeta koji se na samom kraju pojavljuje kao oličenje mudrosti i upućuje zamolbu nebesima za Tirenin spas. Nebesa prihvaćaju njegovu molbu te Tirenju vraćaju u život. U *Komediji I.* mrtvog Radata oživljuju vile rumenom ružicom, no lik Starice se može usporediti s likom Remete, samo je

razlika u tome što Radat nije poslušao Staričine savjete te je susret s njom ostao beznačajan za sam kraj komedije. Odnos ljubavnog para, vile i pastira, u obje komedije vrlo je sličan te i sam tijek njihova odnosa koji nakon izjave ljubavi postaje neuzvrćena ljubav te smrću nekog od likova i na koncu oživljavanja prelazi u uzvrćenu ljubav.

4.1 USPOREDBA LJUBAVNIKA LJUBMIRA I RADATA

Promatrajući razvoj ljubavi između glavnih likova analiziranih pastirskih igara uočljivo je da u oba teksta nakon prologa dolazi do pojave ljubavnika. Objе komedije započinju potragom vila za voljenim pastirima, a tek tada na scenu stupaju pastiri. Ljubav između Radata i vile započela je njihovim susretom, jer se nakon prvog susreta Radat zaljubio:

Veliko vrijeme odkli sam vidio

Sunčani tvoj ures, mat reć nijesam smio,

Koji me sveza po taj put, gospode,

Er scijenim s nebesa da uza taj dođe.

Takoj mi niješto bi, ma vilo, er ne znah

Ja ništa o sebi, ni mjesto na kom stah (107-112)

Isto tako Ljubmir opisuje što mu se dogodilo sljedećim stihovima:

iz lica lijepе vil trativši sve tvoje

ognjene ljute stril u srce, jaoh, moje,

ter činiš nemilo da kunem sama sebe

i lice nje bilo da krivim za tebe? (222-265)

Prije samog susreta u kojemu su pastiri izjavili ljubav vilama Ljubmir si je zbog ljubavne boli htio oduzeti život u čemu ga je Tirena spriječila, a Radatu prije susreta s vilom to nije na umu. Oba pastira žele biti robovi vilama. Na kraju tog razgovora Ljubmir zahvaljuje Nebesima jer mu je njegova vila uzvratila iste osjećaje koje je i sam imao, no Radata njegova vila ostavlja u neizvjesnosti riječima:

Umri ter pukni tja, al ćut gore rijet

Sve ću to poći ja ostalima spovidijet

Ter ćet bit u zao ćas ako te nađu nut

Počekaj, počekaj, vidjet ćeš što ćet biti (176-179)

Radat ostaje sam, vila ga napušta bez da se izjasnila vezano uz svoje osjećaje, on tada tuguje i želi smrt, dok je Ljubmirovu romansu prekinuo zli Satir. Nakon susreta pastira i vile slijedi tugovanje zbog neuzvrćene ljubavi. Radat si oduzima život nakon što su ga i pastir i starica pokušali odgovoriti, dok je Ljubmir hrabro tražio Satira te na koncu ušavši s njim u boj bio ozlijeđen. Isto tako razlika između ova dva „ljubavnika“ je u tome što Radat cijelo vrijeme traži lijek protiv ljubavi, a Ljubmir jedino želi pronaći Satira i spasiti svoju vilu. Na samom kraju Radata spašava i oživljuje njegova vila uz pomoć ostalih pastira i vila, a Ljubmir isto tako dobije natrag svoju mrtvu Tirenu.

U pastirskoj igri *Tirena* Ljubmir nije jedini „ljubavnik“ koji pati za svojom Tirenom. Kupido je još nekoliko likova osudio na ljubavnu bol. Međutim, jasno je da je Ljubmir jedini pravi Tirenin ljubavnik jer se kroz cijelu pastoralu bori za nju, traži je i čak se uhvatio u koštac s opasnim Satirom i riskirao svoj život. Ostali likovi su osuđeni na ljubav prema Tireni Kupidovom strjelicom, međutim niti jedan ne želi ostati u toj ljubavi, nego samo traže način kako da se riješe te muke. Ljubavnici su u oba dramska teksta vrlo slični, samo su marionete svojih osjećaja i iako se na sceni pojavljuju znatno više nego vile, ipak su one te koje kroje i pokreću radnju cijele pastore.

4.2. VILA U PASTORALI

Budući da je Držić svoje djelo nazvao *Tirena*, prema imenu glavne vile, a ne Ljubmir kako se zove glavni pastir u djelu, upućuje na to da vile ipak imaju mnogo značajniju ulogu u djelima. Naime, u obje pastore vila na scenu stupa vrlo rijetko, međutim sva radnja se vrti oko nje i ona svojim postupcima određuje radnju. Glavna razlika između dviju vila u ovim pastoralama je u tome što je lik Tirene prožet mističnošću jer se javlja kao glas iz gore i nestaje u kladencu. Vila u *Komediji I.* ima ljudske osobine, šće s ostalim vilama i pastirima i pojavljuje se licem u lice pred voljenim Radatom. Isto tako ima i osobine popularno zvane „nedodirljive“ jer ostavlja Radata bez objašnjenja što kasnije objašnjava riječima:

Ono ja hotijah tvu viru poznati,

A nigda toj ne mnjah da se ćeš zaklati. (654-655)

Vila u *Komediji I.* usmjerena je isključivo na lik Radata i cijela radnja vrti se oko tog odnosa, dok je za vilu Tirenu zainteresirano nekoliko likova. Osim Ljubmira, Kupido svojom strijelom pogađa Miljenka, Radata, Dragića, a i lik zlog Satira pokušava stupiti s njom u kontakt. Prema ostalim likovima Tirena se ponaša kao prema braći bez obzira na to kakvi su njihovi pogledi na nju. To je najistaknutije u susretu vile i mladog Dragića:

Ovu ti jabuku darivam za ljubav

a uzmi dipli u ruku, ter se, brajo, zabav',

dočim ja budu poč ružice nabrati;

sada ću opet doć, neću ništa stati. (767-770)

Obje vile kada ugledaju svoje beživotne pastire požele umrijeti s njima. Razlika je u tome što je Tirena to i učinila, a Vila u *Komediji I.* ipak tu zamisao ne provodi u djelo.

Mišljenje ostalih stanovnika luga o vilama je veoma negativno što se može vidjeti iz stihova:

Ma to je nakazan, moj sinko, sve djavlja

u napas noć i dan umrle kâ stavlja. (639-640)

Smatra se da vile ništa ne znaju raditi, samo plešu i pjevaju te zavode pastire. Međutim, iz primjera ovih dviju vila uočljivo je da to nije tako jer niti Tirena niti vila iz Nalješkovićeve komedije nisu u daljnjem tijeku radnje prikazane kao takve.

Kroz cijelo djelo u centru radnje je neuzvrćena ljubav. Promatrajući *Komediju I.* uočljivo je da se nikada nije niti radilo o neuzvrćenoj ljubavi nego samo o nesporazumu između vile i Radata, točnije pogrešnom shvaćanju zaljubljenog Radata. U *Tireni* je u centru radnje isto, no ovdje bi se moglo reći da je i s razlogom jer na kraju vila uzvrća ljubav Ljubmiru, ali ostalim likovima koji su patili za njom ipak ne. Vila ih ipak ne ostavlja nezbrinute, jer im daje svakom po jednu svoju prijateljicu, te je stoga svakome u djelu želja za ljubavlju uslišana. Na kraju obje komedije imaju sretan završetak, svaka sumnja prestaje, neuzvrćena ljubav biva uzvrćena te bi se moglo reći da su vile uzdignute na razinu svetosti

4.3. AKTUALNOST RADNJE DVIJU PASTORALA

Iako su analizirana djela, *Tirena* i *Komedija I.*, nastala u 16. stoljeću, njihova se radnja može usporediti sa suvremenim književnim predlošcima, ali i s materijalima koji se prikazuju na TV ekranima. Držićevo djelo odmiče se od realnosti jer su se njegovi komadi masovno izvodili, osobito na pirovima i svadbama te im je cilj bio zabaviti publiku. Nalješković nije postigao toliku popularnost svojom pastirskom igrom u kojoj je prikazao mnogo realniju i jednostavniju priču. Nalješkovićevo djelo ni danas ne bi izazvalo preveliko oduševljenje jer je uključen malen broj likova i ne postoje negativni likovi koji usporavaju radnju i čine je zanimljivijom. S druge strane, radnja *Tirene* mogla bi se do neke granice usporediti s popularnim „sapunicama“ koje su preplavile TV ekrane i privlačne su svim generacijama. U svakoj „sapunici“ postoji glavni lik djevojke koja je prikazana kao oličenje svetosti i iskazuje dobrotu prema svim likovima bez obzira na njihove skrivene namjere. U Držićevoj pastoralu *Tirena* je takav lik koji bez obzira na svoju osobnost ipak nailazi na mnoge prepreke koje joj prouzrokuju negativni likovi. U *Tireni* je negativan lik Satir koji želi uništiti ljubav nje i Ljubmira, a u popularnim serijama također postoji takav lik koji, uglavnom, do samog kraja ne odustaje i gotovo uvijek završava tragično. Uz to u svakoj seriji postoji jedan muški lik koji je od samog početka određen kao „onaj pravi“, međutim pojavljuju se mnoge prepreke u ostvarenju te ljubavi te se tijekom radnje uvijek pojavljuju drugi muškarci koji se također barem na kratko zaljubljuju u glavni ženski lik. Sve to uočljivo je i u Držićevoj *Tireni*: Ljubmir je od samog početka „onaj pravi“, Tirenina ljubav, ali se i Miljenko i Radat i Dragić tijekom djela zaljubljuju u nju. Naravno, ambijentalna smještenost radnje je posve različita, jer Držić svoje zaljubljene vile i pastire smješta u miran zeleni Lug koji je ukrašen cvijećem i bistrim kladencem što je u potpunoj suprotnosti od uzbudljivih intriga koje se ondje događaju čime se pojačava iznenađenje čitatelja ili gledatelja kazališnog komada.

5. ZAKLJUČAK

Publici je kako danas tako i u 16. stoljeću najzanimljivije bilo gledati igre s ljubavnim intrigama. Upravo zbog toga oba ovdje analizirana autora, Marin Držić i Nikola Nalješković, u svoje pastirske igre, *Tirenu* i *Komediju I.* u središte pozornosti stavljaju ljubavnu tematiku. Ljubav se u pastoralama uvijek odvijala prema određenom principu. Uvijek bi započela potragom ljubavnika jednog za drugim s tim da nikada njihov prvi susret i zaljubljivanje nisu bili uključeni u radnju. Nakon toga uslijedio bi njihov susret u kojemu bi muški lik, najčešće pastir, izjavio ljubav voljenoj vili te bi se tada njihov susret iz nekog razloga prekinuo. Zatim bi uslijedilo tugovanje pastira i vile zbog neuzvrćene i izgubljene ljubavi te se tada uključuju mnogi drugi likovi koji daju savjete ili na neki drugi način usporavaju radnju. Na kraju bi uslijedila smrt jednog od „ljubavnika“ i zatim njegovo čudesno oživljavanje nakon čega neuslišana i izgubljena ljubav prelazi u uslišanu i uzvrćenu i svi likovi zajedno odlaze plesati i pjevati. Takva radnja, usmjerena na ljubavne zaplete i sretan završetak, zabavljala je publiku 16. stoljeća, no i danas je vrlo aktualna uz male preinake.

6. LITERATURA

1. Bogišić, Rafo, 1989. *Marin Držić*, u: *Hrvatska pastorala*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb
2. Bogišić, Rafo, 1968. *Pastorala Marina Držića*, u: *O hrvatskim starim pjesnicima*, Matica hrvatska, Zagreb
3. Bogišić, Rafo, 1965, *Nikola Nalješković*, u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 9, priredio Rafo Bogišić, Zagreb
4. Mrdeža Antonina, Divna, 2005. *Scenski kontekst Komediya Nikole Nalješkovića*, Zadar
5. Držić, Marin, 1979. *Tirena*, u: *Djela*, priredio Frano Čale, Zagreb
6. Fališevac, Dunja, 2009. *Tirena*, u: *Leksikon Marina Držića*, Čakovec
7. Franičević, Marin, 1983. *Povijest hrvatske renesansne književnosti*, Zagreb
8. Franičević, Švelec, Bogišić, 1974. *Povijest hrvatske književnosti*, Mladost, Zagreb
9. Kombol, Mihovil, 1945. *Marin Držić*, u: *Povijest hrvatske književnosti do Narodnog preporod*, Zagreb
10. Nalješković, Nikola. 1873. *Komedija I.*, u: *Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješkovića, Stari pisci hrvatski, Knjiga 5*, priredili Vatroslav Jagić i Gjuro Daničić, Zagreb
12. Nemeč, Krešimir, 2000. *Nikola Nalješković u: Leksikon hrvatskih pisaca*, Zagreb
13. Novak, Slobodan Prosperov, 1997. *Marin Držić: Što ste pitali ja sam vam dao, Mozart bez glasovira, Tirena ili pražnjenje scene*, u: *Povijest hrvatske književnosti*, II. Knjiga: Od humanističkih početaka do Kašićeve ilirske gramatike 1604., Zagreb.
14. Šutalo, Goranka, 2009. *Tirena u: Dani hvarskog kazališta; Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, Zagreb
15. Vodnik, Branko, 1913. *Marin Držić*, u: *Povijest hrvatske književnosti*, Knjiga 1: Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća, s uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti, Zagreb
16. Špiranec, Kristina, *Hrvatska renesansa*, <http://hrvatskijezik.eu/hrvatska-renesansa>
(17. rujan 2014.)